

УДК 373.5.016

Виштакалюк Н.А.

викладач

E-mail: umv@ukr.netВідокремлений структурний підрозділ Агротехнічний коледж
Уманського національного університету садівництва
м. Умань

ЗАСТОСУВАННЯ ОПОРНИХ КОНСПЕКТІВ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Vyshtakalyuk N.A.

teacher

E-mail: umv@ukr.netStructural subdivisions of Agronomy College
of Uman National University of Horticulture
Uman

APPLICATION BASIC SCHEME AS A MEANS OF ACTIVIZATION OF EDUCATIONAL ACTIVITY

Анотація

Вступ. Активізації пізнавальної діяльності студентів сприяють методи, які допомагають професійному становленню майбутніх фахівців, завдяки стимулюванню їх інтересу до навчання. Одним з прийомів активізації навчальної діяльності є складання опорного конспекту.

Методи. Застосовувались теоретичні методи педагогічного дослідження, аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, узагальнення.

Результати. Психологічна сутність опорного конспекту полягає в інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності студентів шляхом створення сприятливих умов для ефективного перебігу процесів сприймання, запам'ятовування і відтворення великих за обсягом і цілісних за характером масивів навчальної інформації. При проведенні лекції з використанням опорних конспектів зникає необхідність самостійного формулювання та запису, студенти активно слухають і записують за допомогою викладача лише основні опорні елементи теорії. Написання опорних конспектів відповідає діяльнісному підходу до розвитку особистості.

Перспективи. Встановлення системи зв'язків між окремими блоками навчального матеріалу на основі змістовних зв'язків.

Ключові слова: опорний конспект, технології навчання, активізація пізнавальної діяльності.

Abstract

Introduction. Methods of activation of students' cognitive activity stimulate their interest in learning and provide professional development. The article focuses on writing the reference notes as one of the methods of educational activity.

Methods. The theoretical methods of pedagogical research, analysis, synthesis, abstraction, comparison and generalization were used.

Results. Reference notes help to develop students' learning skills by enabling the effective processes of perception of large amount of educational information. Instead of writing down whole theoretical material students are listening to lecturer and making only basic notes. Writing basic scheme corresponds to the activity approach to personal development.

Discussion. *The study determines the based on content links system of connections between separate blocks of teaching material.*

Keywords: *reference compendium, technology training, activation of cognitive activity.*

Аннотация

Вступ. *Активизации познавательной деятельности студентов способствуют методы, которые помогают профессиональному становлению будущих специалистов, благодаря стимулированию их интереса к учебе. Одним из приемов активизации учебной деятельности является составление опорного конспекта.*

Методы. *Применялись теоретические методы педагогического исследования, анализ, синтез, абстрагирование, сравнение, обобщение.*

Результаты. *Психологическая сущность опорного конспекта заключается в интенсификации учебно-познавательной деятельности студентов путем создания благоприятных условий для эффективного протекания процессов восприятия, запоминания и воспроизведения больших по объему и целостных по характеру массивов учебной информации. При проведении лекции с использованием опорных конспектов исчезает необходимость самостоятельной формулировки и записи, студенты активно слушают и записывают с помощью преподавателя только основные опорные элементы теории. Написание опорных конспектов соответствует деятельностного подхода к развитию личности.*

Перспективы. *Оценка Установка системы связей между отдельными блоками учебного материала на основе содержательных связей.*

Ключевые слова *опорный конспект, технологии обучения, активизация познавательной деятельности.*

Вступ. Активізація пізнавальної діяльності студентів – одна з актуальних проблем на сучасному етапі розвитку педагогічної теорії та практики. Пошукам шляхів розв’язання зазначеної проблеми – завдання, яке покликані вирішувати педагоги, психологи, методисти та викладачі. Розвиток активності, самостійності, ініціативності, творчого підходу до справи – це вимоги самого життя, що визначає багато в чому той напрямок, у якому слід удосконалювати навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах. Активізація пізнавальної діяльності студентів сприяють методи, які допомагають професійному становленню майбутніх фахівців, завдяки стимулюванню їх інтересу до навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Технологію навчальної діяльності на основі складання опорних конспектів розглядали в своїх працях Шаталов В. Ф., Калошин В. Р., Мусавєв К. Ф., Веселова К. Г., Чебикіна І. В., Гін А. О., Кизима Р. М., Носовський В. Б., Олексюк О. Є. та інші [1-8]. Активізація та інтенсифікація навчання на основі схемних моделей потребує дослідження особливостей їх застосування на основі дидактичної та психологічної сутності.

Мета. Метою даної статті є розгляд педагогічних особливостей та доцільності застосування опорних конспектів у вищих навчальних закладах.

Методологія. Застосовувались теоретичні методи педагогічного дослідження, аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, узагальнення.

Результати. Одним з прийомів активізації навчальної діяльності є складання опорного конспекту. Практика показує, що при формуванні основного конспекту лекцій можливе паралельне складання опорного конспекту, який містить понятійний апарат теми дослідження. Складання опорного конспекту (за наявності необхідної для цього матеріально-технічної бази) може здійснюватися викладачем і видаватися студентам як роздатковий матеріал, що містить основні терміни та поняття нової теми. Простота цього варіанту обумовлена тим, що творчу (основну) компоненту складання опорних конспектів виконує викладач, а студентам залишається лише продуктивно використовувати результати його праці. Необхідність розробки і використання опорних

конспектів зумовлена відсутністю у студентів достатнього рівня сприйняття просторових зображень і теоретичних знань для успішного засвоєння професійно необхідного матеріалу з графічних дисциплін.

Опорний конспект – це наочна структурно-логічна схема, за допомогою якої у згорнутому вигляді подається навчальний матеріал з урахуванням суттєвих зв'язків і взаємовідносин.

Педагогічна особливість опорного конспекту полягає у тому, що навчальний матеріал пропонується у вигляді компактної структурно-логічної схеми, яка швидко запам'ятовується, має вигляд системи дидактичних блоків з закодованим у ній змістом навчального матеріалу. Опорний конспект легко відтворюється, що дозволяє створювати ситуацію успіху у навчанні.

Дидактична сутність опорного конспекту визначається системою ключових слів чи фраз, абревіатур, малюнків, графіків, формул, умовних знаків чи інших засобів кодування, які дозволяють швидко засвоїти і відтворити зміст вивченого матеріалу.

Психологічна сутність опорного конспекту полягає в інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності студентів шляхом створення сприятливих умов для ефективного перебігу процесів сприймання, запам'ятовування і відтворення великих за обсягом і цілісних за характером масивів навчальної інформації [1, с. 69].

Побудова опорних конспектів передбачає виділення в теоретичному матеріалі базових понять і правил, встановлення взаємозв'язків між ними і включення їх у систему. Доцільно розглядати саме структурований теоретичний матеріал, в якому чітко визначені ключові поняття, немає зайвих другорядних елементів та акцентується увага на основному. Це відповідає дослідженням психологів про те, що умовами успішного запам'ятовування є розподіл матеріалу на частини та виокремлення в ньому смислових одиниць.

Опорний конспект має відповідати таким основним вимогам: лаконічність, структурність, смисловий акцент, уніфікація, автономність, звичні асоціації, кольорова наочність і образність [2, с. 152].

Складаючи опорний конспект, слід врахувати наступне:

1. Опорний конспект, як матеріальний носій навчальної інформації, – це елемент інформаційної системи, яка відображує структуру навчальної дисципліни і внутрішню логіку наукового змісту кожної її частини.

2. Дидактична особливість опорного конспекту, як засобу навчання, полягає у тому, що в його змісті кодується достатньо великий обсяг навчальної інформації: зміст теми, розділу, модуля, частини курсу чи навчальної дисципліни в цілому. Система опорних конспектів з навчальної дисципліни може структуруватися як ієрархія тематичних опорних конспектів, в яких зі збільшенням об'ємів навчального матеріалу відбувається зменшення, узагальнення чи укрупнення блоків інформації, тобто тематичні опорні конспекти стають ніби блоками опорних конспектів частини курсів, останні – блоками опорних конспектів навчальної дисципліни в цілому [2, с. 157-158].

3. В опорному конспекті відтворюється головний зміст навчального матеріалу – його основа. Надзвичайно велике значення при створенні і використанні опорних конспектів має урахування і відображення суттєвих зв'язків і взаємовідносин між навчальними елементами (поняттями, законами і закономірностями, проблемними питаннями, окремими темами тощо). Допущені помилки можуть звести нанівець дидактичну цінність опорного конспекту, перетворити його в інструмент бездумного запам'ятовування і несвідомого відтворення. При організації роботи студентів з опорними конспектами слід запобігати механічного переказу змісту, бо в такому випадку ефективність його знижується і може замість позитивного ефекту наносити шкоди.

4. При конструюванні опорних конспектів бажано дотримуватися наступного

логарифму:

- окреслити послідовність вивчення матеріалу дисципліни, його структуру та основні проблеми, навколо яких можна об'єднувати змістовні блоки опорних конспектів;
- встановити системи зв'язків між окремими блоками навчального матеріалу на основі змістовних зв'язків;
- виокремити в кожному блоці положення, які розкривають його зміст і визначити засоби кодування цих положень (графічні форми, слова, фрази, умовні знаки, аббревіатури, скорочення, спрощені малюнки, графіки, схеми, таблиці, окремі формули і позначення);
- побудувати ескіз опорного конспекту та апробувати його серед колег або в експериментальній групі студентів. Внести доповнення, а при необхідності - зміни;
- виготовити на основі ескізу оригінал, придатний для використання. Якщо система опорних конспектів буде використовуватися як робочий зошит студента, слід залишити достатньо місця для нотаток, запитань та виконання вправ. На основі ескізу опорного конспекту може бути виготовлений оригінал у формі слайду, діапозитиву чи різнокольорового малюнка на дошці. У цьому випадку слід подбати про реалізацію принципу наочності: досягти виразності написів та малюнків, використання різноманітних підкреслювань, подбати про використання різного шрифту, різних за розміром літер, цифр тощо [3, с. 195].

Студенти, здебільшого, не вміють конспектувати, тому часто просять у викладача продиктувати матеріал. При цьому, увага концентрується на деталях запису, студенти відволікаються від змісту лекції та логіки міркувань у процесі пояснення. При проведенні лекції з використанням опорних конспектів зникає необхідність самостійного формулювання та запису, студенти активно слухають і записують за допомогою викладача лише основні опорні елементи теорії.

Розглянемо основні етапи опрацювання опорних конспектів. На першому етапі опорні конспекти коментуються викладачем. Після чого на семінарських заняттях (другий етап) продовжується повторний коментар самими студентами. На другому етапі студенти отримують питання і створюють розширене тлумачення теми, вписуючи знайдену інформацію у вільні блоки, отриманих конспектів-схем. В процесі діяльності студенти наводять приклади з життя, засобів масової інформації, літератури. Під час такого аналізу часто виникають дискусії, що надає змогу ефективно реалізувати принцип зв'язку теорії з практикою, активізувати комунікативну діяльність. На третьому етапі студенти самостійно опрацьовують літературу та роблять відповідні записи. Четвертий етап - це закріплення навчального матеріалу шляхом усного або письмового опитування. Можливе паралельне опитування, коли студентів розбивають на пари і перевіряють одне одного [4, с. 72-73].

Опорний конспект – це своєрідний план лекції, який містить вузлові питання теми. Такий конспект невеликий за обсягом, його легко запам'ятати та відтворити. Опорні конспекти пропонуються в готовому вигляді або створюються у процесі лекції разом зі студентами. Заповнюючи опорний конспект, студент виконує знаково-символічну діяльність, яка включає дії схематизації, заміщення, кодування, моделювання. Це створює передумови логічного запам'ятовування, оскільки, діючи з матеріалом, ми його запам'ятовуємо. Написання опорних конспектів відповідає діяльній підходу до розвитку особистості: студенти не лише пасивно спостерігають і прослуховують теорію, а й виконують відповідні дії з нею, тобто знання включаються в певний вид діяльності (систематизації, структурування тощо). Читаючи лекцію вдома, за опорним конспектом, студент бачить основу, яку необхідно чітко усвідомити та запам'ятати. Саме ця основа, в першу чергу, перевіряється, оцінюється і складає необхідний мінімум знань. Передбачається, що при опрацюванні лекції вдома, студент користується, крім опорного

конспекта, також підручником або іншим методичним посібником, де матеріал викладений розгорнуто, з детальними поясненнями, прикладами та доведеннями. При цьому знання збагачуються додатковими відомостями й деталізуються.

Для практичних занять доцільно підготувати схеми діяльності з розв'язування базових (типових) задач. Це послідовності дій (алгоритми), які приводять до результату. Навчившись розв'язувати типові задачі, студент може переходити до складніших завдань, тобто вищих рівнів навчання [5, с.207].

Розв'язування прикладів і задач відбувається з елементами допомоги викладача, взаємодопомоги та міжособистісного спілкування. Допомога викладача нормується й подається окремими порціями. Вона може бути мінімальною: це вказівка на відповідну формулу, правило, теорему; підказка способу дії, шляху розв'язання. Допомога може бути і досить значною: це покрокове виконання; розв'язування за зразком (алгоритмом), супроводжуючі коментарі.

Опорні конспекти знайшли своє втілення у комп'ютерних технологіях. Так можна запропонувати студентам застосування динамічних опорних конспектів, які занотовуються не на папір, а на екран дисплея, що надає змогу швидко вносити в них певні корективи та робити їх рухомими.

Висновки. Активізація пізнавальної діяльності студентів – найважливіше завдання педагога. Реалізація цього завдання можлива через підвищення ефективності занять, використання сучасних форм навчального процесу. Важливим фактором навчання студентів є максимальне використання наочного матеріалу. Застосування опорних конспектів дозволяє студентам повною мірою засвоїти навчальний матеріал та розвивати просторову уяву й мислення, дає можливість активізувати самопідготовку. Встановлення системи зв'язків між окремими блоками навчального матеріалу на основі змістовних зв'язків є перспективою подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Мусаєв К.Ф. Підходи до побудови структури навчального матеріалу у процесі підготовки фахівців вищих навчальних закладів України / К. Ф. Мусаєв // Виховання і культура : міжнар. наук.-практ. журн. – 2010. - № 3. - С. 69-71.
2. Веселова К.Г. Вивчення нового матеріалу укрупненими частинами (блоками) / К.Г. Веселова, Т. Г. Окуневич // Таврійський вісник освіти. - 2009. -N 1. - С. 151-159
3. Чебикіна І.В. Використання на уроках української мови опорних схем для інтенсифікації процесу навчання школярів / І. В. Чебикіна // Таврійський вісник освіти. - 2011. - №4. - С. 195-200.
4. Чернілевський Д. В. Педагогіка та психологія вищої школи: навч. посіб. для студ. ВНЗ / Д. В. Чернілевський, М. Л. Томчук. – Вінниця: Вінниц. соц. – екон. ін-т Ун-ту "Україна". – 2006. – 102 с.
5. Сусь Б.А. Діяльнісний метод як спосіб активного залучення студентів до творчої роботи в процесі навчання / Б.А.Сусь, Т.М.Павелко // Вісник НТУУ "КПІ": Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2004. – № 2(11). – С. 207-210.
6. Ісаєва Г. Метод проектів – ефективна технологія навчання / Г. Ісаєва // Підручник для директора. – 2005. – № 9–10. – С. 4–9.
7. Виходцева О.А. Стимулювання пізнавальної діяльності студентів при опрацюванні ними друкованих джерел [Електронний ресурс] // Психологічні науки: зб. наук. праць. – Київ, 2005. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua> (дата звернення 4.03.2016 р.).
8. Нельга Т.О. Вища школа України: цінності функціонування, проблеми, перспективи / Т.О.Нельга, О.І. Бульвінська // Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України: монографія / Серія "Модернізація вищої освіти: світоглядно-педагогічні проблеми". – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 170-190.

References

1. Musaiev K.F. (2010). Pidkhody do pobudovy struktury navchalnogo materialu u procesi pidgotovky fakhivtsiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy [Approaches to the structuring of educational material in the training of higher educational institutions of Ukraine].
2. Veselova K.H., Okunevych T.H. (2009). Vyvchenia novogo material ukрупnenymy chastynamy [Study of new material aggregated parts (blocks)], *Tavrijs'kyj visnyk osvity*, vol.13, pp. 151-159.
3. Chebykina I.V. (2011). Vykorystania na urokakh ukraïnskoi movy opornykh skhem dlia intensyfikatsii protsesu navchania shkoliariv [Using the lessons of the Ukrainian language supporting schemes for intensifying the process of teaching students], *Tavrijs'kyj visnyk osvity*, vol.4, pp. 195-200.
4. Chernilevs'kyj D. V, Tomchuk M. L. (2006). Pedahohika ta psykhohohiia vyschoi shkoly [Pedagogy and psychology of higher education], Vinnyts. sots. – ekon. in-t Un-tu "Ukraina", Vinnytsia.
5. Sus' B.A., Pavelko, T.M. (2004). Diyalnisnii metod yak sposib aktyvnogo zaluchenia studentiv do tvorchoi roboty v protsesi navchania [The activity of the active method as a way of attracting students to the creative work in the learning process], *Visnyk NTUU "KPI": Filosofii. Psykhohohiia. Pedahohika.*, vol. 2, pp. 207–210.
6. Isaieva H. (2005). Metod proektiv – efektyvna tekhnologia navchania [The project-based learning - effective learning technology], *Pidruchnyk dlia dyrektora*, vol.9-10, pp. 4-5.
7. Vykhodtseva O.A (2005). Stymulyvania piznavalnoi diyalnosti studentiv pry opratsuvanii nymy drukovanykh dzherel [Stimulation of informative activity of students in the development of printed sources], *Psykhohohichni nauky: zb. nauk. prats'*, [Online], vol. 8, available at: <http://www.info-library.com.ua> (Accessed 4 Apr 2016).
8. Nel'ha T.O., Bul'vins'ka O.I. (2007). Vyscha shkola Ukrainy: tsinnosti funktsiiuvannia, problemy, perspektyvy [Ukraine High School: Values functioning, problems and prospects]. Kyiv: Pedahohichna dumka.